

Nhá váy, điám qua các khía cánh váa nêu, chúng ta nhán ra nái Đức cha Giu-se Ngô Quang Kiệt bao gồm và dung hòa đáng nháng yếu tính củ a ngái quân tá pháng đáng và nháng yếu tố bác ái, khiêm nháng, nhân nhuác, hy sinh củ a ngái tội tá káa ái củ a Đức Chúa



Đức Tổng Giám Mục c Giu-se Ngô Quang Kiệt

Kính dâng Giáo Hội i Công Giáo Việt nam

Kính dâng Đức cha Giu-se, nguyên tổng giám mục Hà nội i,

Kính tặng một ngái bạn rất thân mến là Tuy Hòa, ngái đã gái ý cho tôi viết bài này.

Thấm thoát Đức Tổng giám mục c Giu-se rái khoái trách nhiệm Tổng Giám mục Hà nội i đã gần một năm. Trong gần một năm đây biến đáng đó, cũng có ngái đã cố tìm cách liên lạc vái ngài (qua mail hoặc bằng đián thoại) cốt để chia sẻ và hiáp thông vái ngài nhiều hơn trong tinh thần Tin mừng và Hy vọng củ a Đức Ki-tô, nháng ngài vẫn im lặng. Chúng ta tôn trọng ngài cũng nhá tôn trọng sự im lặng củ a ngài, nên chúng ta chỉ biết hiáp thông câu nguyện cho ngài và cho giáo hội Việt nam thân yêu. Nhân mùa chay sắp đến, để caám tạ Chúa và cũng để tri ân vái tội tá khiêm nhu bé nhỏ củ a Chúa, trác khi xét mình và ăn năn sám hối vì tất cả nháng sai phạm củ a chúng ta, để đáng xứng đáng đến gần Chúa hơn, chúng ta thá dâng lên Chúa một mẫu chính nhân quân tá củ a các dân tộc pháng đáng thời trác kê caá khi Chúa Giê-su Ki-tô cháa giáng thế làm ngái, để so sánh xem có điám gì gần gũi vái “Ngái Công Chính” theo tinh thần củ a Tin mừng hay không và để xem dân tộc Việt nam, đất nác Việt nam, con ngái Việt nam trong nháng khuôn khổ, điều kiện văn hóa, lịch sử và triết học củ a mình đã đáp áng đáng bao nhiêu Tinh Thần Tin Mừng nguyên thủy mà Đức Ki-tô đã mang đến cho thế giới nói chung và cho đất

ng c Vi t nam ngày nay nói riêng. Và cũng đề xem ng i quân t ng c ta (Đ c cha Ngô Quang Kiệt) v n du ng nh thế nào và t i đầu (bằng vốn kiến thức và tâ p quán sẵn có) tinh thân Tin M ng C u đô mà Đ c Ki-tô, đáng làm chu li ch s đã mang đến cho thế gi i ngày nay hâu rút ti a ra đ c nhiều bài học quý giá cho cu c sống đ o cu a ng i Ki-tô h u hôm nay.

Quân t

Quân t (theo Nho giáo Trung Hoa) (ch áp đ ng v i đàn ông con trai) là hình m u con ng i lý t ng theo nhân sinh quan c a Nho giáo phù h p v i ph ng th c cai tr xã h i đ c tr (nhân tr) c a h c thuy t này. Nguyên nghĩa c a quân t là "k cai tr", do nh ng nghĩa phát sinh sau này mà quân t m i có nghĩa đ i l p v i "k ti u nhân" và ng i quân t th ng đ c coi là ng i hành đ ng ngay th ng, công khai theo l ph i và không khu t tu t v l i cá nhân. Ng i quân t là ng i có đ y đ các đ c tính trong ngũ th ng: Nhân, L , Nghĩa, Trí, Tín, trong đó Nhân là quan tr ng nh t. Ng i quân t cũng là ng i n m đ c m nh tr i và s ng theo m nh tr i.

Th i nhà Chu, quân t là c m t dùng đ ch t ng l p quý t c. Đ n th i k Xuân Thu thì nó đ c dùng đ ch các đ i phu. Vì th nh ng ng i làm quan đ c g i là quân t, còn nh ng ng i dân th ng hay quan l i v i ph m hàm nh h n t x ng là ti u nhân. Tuy nhiên, m t s ng i cho r ng Kh ng T là ng i đã sáng t o ra t này. Đ i v i Kh ng T, các ch c năng c a nhà n c và s phân c p xã h i là các c s c a xã h i và đ c đ m b o b ng các giá tr đ o đ c. Vì th con ng i lý t ng đ i v i ông là quân t. Quân t còn có nghĩa là ng i t t h n, nghĩa là ng i h n h n v m t đ o đ c, luân lí. Quân t sau này đã tr thành m t trong các khái ni m quan tr ng c a h t t ng Nho giáo.

Sau đây ta th tìm hi u s l c v 5 đ c tính cu a ng i quân t n i Đ c cha Giu-se Ngô Quang Kiệt:

*** 5 đ c tính c a ng i quân t**

* Nhân (cha nh lòng th ng): ng i v i ng i đ i x v i nhau trên c s tình th ng yêu. Tình th ng yêu đ c c th hóa b ng nh ng nguyên t c sau:

o Cái gì b n thân mình không mu n ho c ng i không mu n thì không làm cho ng i. Cái gì ng i mu n thì tích t l i cho ng i.

o Mình mu n đ ng v ng thì làm cho ng i khác đ ng v ng; mình mu n thành đ t thì giúp đ cho ng i khác thành đ t.

* L (mô t lòng kính tro ng đ i v i đấng ba n quyền trong giáo h i me , đ i v i con chi n trong giáo ph n và tô ng giáo ph n Hà nô i cu a mình và sau n a đ i v i anh em huynh đ trong HĐGMVN, cu thê đ i v i ng i thay thế mình cai qua n tô ng giáo ph n Hà nô i): theo quan đ m c a Nho giáo, L bao g m vi c th cúng, l bái thánh th n, tr i Ph t và c nh ng quy đ nh có tính ch t pháp lu t, nh ng phong t c, t p quán và k lu t tinh th n c a cá

nhân.

* Nghĩa (đấu tranh cho công lý, đòi hỏi những cái mà Chúa đã ban cho giáo phận mình bằng các hình thức ôn hòa như cầu nguyện và kêu gọi hiệp thông): chỉ làm và nên làm những việc nhằm duy trì đạo lý, lập pháp.

* Trí(biết cho nên ph ng pháp và thời điểm để hành động): tri thức để suy xét, hành động. M t trong những điểm quan trọng của Trí là phải nắm vững những thực tại(tuy ngài không thành công nhưng rõ ràng là đã thành chính nhân quân t).

* Tín: việc làm như quán việc lời nói, giữ lời "nhất ngôn ký xuất, tứ mã nan truy".

Ng i đã quy tụ các đức tính trên mà trong đó trung tâm là Nhân (cha nh lòng thương) để coi là những đức Nhân: tình cảm chân thật, ngay thẳng; hết lòng vì nghĩa; nghiêm trang, tinh chỉnh; rộng lượng, khoan dung và siêng năng công việc. Ng i có đức Nhân chỉ hành động vì nhân nghĩa, để lập và kế thừa nhân chỉ hành động vì lợi.

Ngoài ra, còn có 9 tiêu chuẩn và 8 bậc thang hành động của người quân tử mà người viết muốn mở ra để nhắc nhở người cùng nhân dân (mặc dù thấy ngài đã hướng dẫn các điều kiện và tiêu chuẩn như thế, nhưng vẫn muốn thêm ý kiến riêng về các tất cả các bậc tiên bối và cao nhân đây đó) :

*** 9 tiêu chuẩn của người quân tử**

- * Con mắt tinh anh để nhìn rõ vấn đề.
- * Thánh giác tỉnh để nghe rõ vấn đề.
- * Sống mãi luôn ôn hòa.
- * Thông minh luôn giữ đức khiêm cung (công trọng, cung kính với người trên; thân ái, hòa đồng với người đồng cấp)
- * Lời nói luôn giữ trung thực (thẳng thắn mà lại xem Đức đã nói những gì, ở đâu và lúc nào, có thích hợp và thoải mái hay không?).
- * Hành động phải luôn công trọng.
- * Có điếu u nghi hoặc phải luôn hỏi han để làm cho rõ.
- * Kỉ m ch : khi nóng giận phải nghĩ đến họ nên có thể xảy ra, không giận quá mất khôn.
- * Thay đổi phải luôn nghĩ đến nghĩa, không vì lợi mà quên nghĩa, có quy định thì chính đáng phải biết nghĩ đến người khác (?).

Tuy nhiên, theo quan niệm của Nho giáo, đã là người quân tử phải tu đức sáng ngày càng rộng, càng cao. Muốn làm được điều đó, người quân tử phải luôn phấn đấu theo 8 bậc thang đức này:

*** 8 b c thang hành đ ng c a ng i quân t**

- * Cách v t: luôn tỉ p xúc, nghiên c u k s v t, s vi c đ nh n rõ th c ch t, ph i trái.
- * Trí tri: luôn ng m nghĩ đ th u hi u đi u mình đã nh n th c đ c.
- * Thành ý: luôn chân th t, không d i ng i và cũng không d i mình.
- * Chính tâm: luôn suy nghĩ, hành đ ng ngay th ng, chính tr c và làm ch b n thân mình.
- * Tu thân: luôn nghiêm kh c v i b n thân mình, s a ch a nh ng thi u sót, không b o th đ nh n rõ sai sót nh m hoàn thi n b n thân.
- * T gia: làm cho gia đình mình t t đ p, t ch nh, có n n p, gia phong (vì là ng i đã xuất gia theo Chúa nên i đây chỉ có thể xét là “tê giáo ph n” mà thôi).
- * Tr qu c: lo toan vi c n c, cai tr đ t n c cho có k c ng, phép n c (cũng nh trên, i đây chỉ có thể nói là ngài đã có công thống nhất và bình ô n tô ng giáo ph n Hà nô i / hâu nh d i th i cu a ngài các giáo ph n ngoài Bắc có nh ng hoa t đ ng câu nguyên và hiê p thông rất cao, có thể nói tô ng giáo ph n cu a ngài là tgp có tinh thần hiê p thông và hiê p nhất lên i đ nh điê m cao nhất).
- * Bình thiên h : và t đó đã khi n cho thiên h thái bình (lòng ng i bình an hòa h p v i Chúa và hô i thánh me), ng i ng i quy thu n.

Còn theo sách phong t c Vi t Nam c a ông Phan K Bính Vi t v nho giáo có nói v các quan ni m này theo th t nh sau:

- * Trung: Là trung v i vua, v i n c,...(i đây ta chỉ có thể xét lòng trung thành v i Chúa, v i Giáo hô i me và v i tô quốc qua các hình th c và hiê n t ng bên ngoài mà thôi)
- * Hi u: Là hi u v i cha m , có cha m m i có mình....(i đây có thể m rông ra h n v i các b c tiên nhân, tô tiên đã có công làm nên li ch s ”đ ng n c và gi n c”...)
- * Đ : Là làm sao đ s ng v i anh ch em trong m t nhà hòa thu n, có trên có d i...(điều này thì toàn thể các tín h u trong tô ng giáo ph n Hà nô i có thể nh n ra đ c).
- * Nghĩa: Là s ng v i b n bè, v i ng i xung quanh mình phải có nghĩa có tình...
- * Tu thân: Nh trên
- * T gia: Nh trên
- * Tr qu c: Nh trên
- * Bình thiên h : Nh trên

Trong tám th b c trên thì năm c p đ u là b t k ng i nào, t k ti u nhân đ n b c quân t , các đ i phụ qu n công đ u ph i hi u bi t và tuân theo. Còn ba b c sau là đ tr thành hào ki t anh hùng, minh ch ... thì thì s tr ng thành s theo t ng cung b c tăng d n, ví nh anh t gia t t(là gia đình hòa thu n vui v ,có trên có d i, có gia phong,s ng hài hòa v i i xóm, trong gia

định có tôn ty tr t t "vì ngày x a các ông th ng có nhi u v") thì m i có th tr qu c t t, còn nh trong gia đình có con cái h h ng, v ch ng b t tâm ph c, lúc nào cũng nói v i nhau nh ph ng l u mạnh thi u văn hóa... thì ch c ch n không th nào tr qu c t t đ c n u nh ông ta có quy n hành. Và khi m t ng i tr qu c t t m i có th có đ i c l ng, đ quân s gi i, t p h p đ c s c m nh t ng l c t dân chúng..., đ t m nhìn đ có th bình thiên h .Nh ng k mà ch a hoàn thi n đ c vi c b c th p mà giao cho nh ng vi c đ i s thì đ đ n đ n th t b i. Nh ng k ch a hình dung ra vi c mà c dám nh n vi c thì đúng là Ngôn quá k hành... Ngoài ra chúng ta h n cũng biết th i tô tiên cha ông cu a chúng ta, ánh sáng chân lý cu a tin m ng còn ch a ro i t i ph ng đông, ho c nếu có thì cũng rất là yếu t, vì thế đ tr nên mô t ng i quân t còn pha i thêm mô t điê m n a ấy là đ o lý cu a ng i quân t mà ta go i là:

Đ o c a ng i quân t

Phàm nh ng vi c ng i ta cho là t t , có i s theo mãi t i cùng , cái đ c l nghĩa , sau m i kh i nghi p l n , làm vi c chính đáng , đ c chính thì b n cũng gi ng nh bi n l ng tr i êm , m a thu n gió hoà v y .

Ng i quân t có vi c mà kh i x ng thì làm , ng i khác kh i x ng mà theo thì đ c c cái l i v n v t , làm vi c nghĩa thì đ c b n , làm đi u trái l th ng tình thì m t b n , an lòng gi đ c thì s đ c b n v ng thu n theo cái đ o c a tr i , cái lu t c a n c , cái tình c a dân .

Phàm ng i quân t khi xét ng i ph i xét mình tr c , đ i đ i b trên kính l làm đ u , k d i dùng nghĩa mà thăm , ng i quân t ph i hi u đ c ng n ngu n s v t , s vi c , có tr c , có sau .

Khi có tr i đ t v n v t sinh n , đ n khi phát tri n thì đó cũng là lúc khó khăn nh t , ng i quân t khi tr c c nh vui thì lo lúc nguy kh n , ho n n , lúc kho m nh nghĩ t i m đau , lúc nhàn r i nghĩ ra nhi u vi c b i th m i là lo xa v y . lúc gian nan ph i bi t kiên nh n , c ng tr c thì t t , mạnh đ ng thì b i .

Ng i đ c cao trí c nên tìm ng i tài gi i giúp mình , ng i tài đ ng ra lo li u bu i đ u gi ng nh là " h n hán g p m a v y " . Ng i quân t gi ng nh đ a tr th v y , ngoan cái đ o c a k làm con , trí dũng song toàn , xong ph i li u th i th , đó không ph i là l i nói xét nét mà c nh t nh ng i quân t ph i hi u th nào là th i th (đây ta pha i ca m phu c Đ c Cha Kiê t tr c quyết đ nh t nhiê m cu a ngài, có lẽ ngài đã thấy tr c nếu c ngôi đó thì không có ích gì cho hô i thánh Chúa, nên ngài pha i ra đi).

Phàm nh ng đi u ta nói hai , ba l n s nh m , đi u ta h i hai ba l n s chán , b i l đó mà h p v i chính đ o s l i , gi đ c chính đ o t thành công , kiên nhẫn ch đ i gi ng nh vi c ăn u ng v y . Ng i ăn khoan thai mi ng ăn nhai k , k có chí l n làm nên vinh hi n , k gi đ o trung không lo ki n t ng , không s xét oan .

Thế nên ng i quân t pha i biết ng x thế nào cho đúng m c và đúng m c thì m i phát sinh đ c hiê u qua vê lâu vê dài:

Cách ng x c a ng i quân t

(Ngu n: KênhSinhViên.Net)

N c V có m t viên quan trông coi pháp lu t tên là Quý Cao. Ông là ng i chính tr c, khi thăng đ ng x án thì c c k nghiêm minh, công b ng nh ng giàu lòng nhân ái.

Trong l n x án m t k ăn tr m, chi u theo hình ph t th i đó, Quý Cao đã x anh ta r t nghiêm kh c, đ anh ta nh đ i không bao gi tái ph m.

B ng đi th i gian dài, k ăn tr m năm x a nay tr thành giám đ c Công ty TNHH X. Qu đ t quay tròn, m t ng i con c a Quý Cao làm nhân viên d i quy n c a v giám đ c n . Th r i ng i con c a Quý Cao vi ph m m t khuy t đ m, m c đ tr m tr ng g p nhi u l n so v i cái l i năm x a c a v giám đ c n . Quý Cao đ nh nh th nào v giám đ c cũng x con mình th t n ng đ tr thù ông.

Trái v i suy đoán c a Quý Cao, sau khi phân tích th u đáo khuy t đ m mà ng i con c a Quý Cao m c ph i, v giám đ c n không nh ng không x ph t, mà còn cho ng i con c a Quý Cao đi b i d ng thêm nghi p v . Vì ng i con c a Quý Cao ph m l i là do thi u ki n th c chuyên môn, ch không ph i do thói h t t x u.

C m đ ng tr c t m lòng c a k ăn tr m năm x a, Quý Cao h i:

- Tr c ng i m c t i, ta x r t nghiêm kh c. Nay con ta ph m l i chính là đ p đ ng i tr thù. Th mà ng i l i x s r t nhân văn. V y là c làm sao?

V giám đ c tr l i:

- H i đó, cái t i c a tôi đáng ph i x ph t nh th . Chính nh s nghiêm kh c, công minh c a Tiên sinh mà tôi m i có đ c nh ngày hôm nay. H n n a, lúc Tiên sinh lu n án, tôi th y Tiên sinh cũng có ý mu n v n d ng pháp lu t đ n i tay. Lúc án đ nh xong, đem thi hành, tôi th y Tiên sinh cũng kh tâm l m. Nh ng vì lu t pháp b t v tình nên bu c Tiên sinh ph i làm th . Ch đâu ph i vì Tiên sinh có ý hãm h i tôi. Tôi không cảm n Tiên sinh thì thôi, sao có th tr thù ngài đ c?

- Ngài đã d y tôi m t bài h c sâu s c v đ i nhân x th c a ng i quân t .

Đê tr thành ng i chính nhân quân t theo quan ni m đông ph ng qua không pha i dễ v ngoài nh ng tiêu chí trên, ng i ta còn đòi ho i pha i có ho c vấn n a.

H c v n ng i quân t

Quan ni m Nho giáo x a chia con ng i ta thành hai h ng chính là quân t và ti u nhân. Đ cho m i cá nhân hoàn m , n n văn hoá c đ a ra hàng lo t khái ni m quan tr ng: nhân, đ c, l , hi u, nghĩa nh m ràng bu c, ch ng hành vi con ng i, mong mu n con ng i nhanh chóng đ c hoàn thi n.

Do đó ta c n ph i hi u rõ các danh t riêng quân t và ti u nhân thì m i bi t x h i x a đã đ cao nhân cách cao đ p trong cu c s ng bi u hi n qua t duy bi u đ t, giáo đ c và hành vi c a b c chính nhân quân t . Con ng i ta đi trên đ ng đ i cũng gi ng nh ng i l khách nhìn th y tr c m t r t nh i u l i r ph i l a ch n. N u đi đ ng th ng quang minh thì s đ n đích suôn s , n u đi đ ng cong queo s l c b c sa chân, vì th ng i quân t bao gi cũng xác đ nh ch n đ ng th ng, còn k ti u nhân toàn ch n nh ng đ ng g p khúc ngo t ngoéo. Hai danh t ch y u trong các sách v , ngôn t , sinh ho t c này tho t đ u ch đ c p đ n đ a v trong xã h i, v sau m r ng nghĩa ra thành ng i quân t luôn đàng hoàng, ph m cách cao th ng. hiên ngang chính đ i, vì nghĩa quên thân, k ti u nhân chí khí b c nh c, hèn h cúi lu n, hám l i b nghĩa. Ngay c trong nh ng ng i có văn hoá giáo đ c, cũng v n chia làm hai lo i là nho quân t và nho ti u nhân Nho quân t là ng i h c và làm theo đ o thánh hi n, lo tu thân s a mình đ hoàn thi n nhân cách ch không nghĩ h c l y b ng c p ch c t l y ngh ki m ăn. Ng i quân t làm vi c đ a vào s c mình là chính, làm sai đ i u gì tr c h t ph i t trách mình r i s a mình, khi th y vi c thi n thì ph i c làm cho đ c th y đ i u ác thì ph i s h i tránh xa. Mu n h c làm quân t c n ph i thành th c, không bao gi t l a d i mình mà làm h i s hi u bi t c a chính b n thân và bi t gi ch t phác trong n i dung và văn hoá ngoài hình th c.

Đi v i m t ng i nhân nghĩa trung chính thì h c v n là đi u t i quan trọng. Ng i quân t bao gi cũng mu n có đ c' nh ng ph i có h c thì cái đ c m i có giá tr b i nhân, trí tín tr c dũng, c ng đ u là đ c t t c b n đ tu thân, nh ng n u ch mu n đ c mà không mu n h c đ hi u lý l hay đ , đúng sai thì r t sai l m. Mu n nhân l i b tình c m chi ph i, che m đi thành ra ngu t i. Mu n trí l i b ham mu n phân tâm thành mông lung. Mu n tín l i c ch p h p hời dâm ra ích k . Mu n tr c l i b nóng n y kh ng ch đâm ra ngang ng nh. Mu n dũng l i không ki m ch đ c thành ra b o lo n. Mu n c ng nh ng c b o th ki u gần đ đâm ra nông cu ng... h u qu c a vi c có đ c nh ng không có h c v n là v y. S h c cũng nh vi c tr ng lúa, có cây lúa m c lên không t t, có cây m c t t l i không có h t. Ng i đi h c thì có ng i h c mãi v n không gi i, có ng i gi i thì đ c l i không ra gì, vì th mà con ng i ta c n giáo đ c b i đ p, tu đ ng đ t đ c c tài và đ c. Ng i đi h c thì ph i say mê thì m i mong ti n b , nh t là đ ng v i đ t ra m c đích c u danh, ki m l i thì ki n th c m i sâu s c, ch c ch n.

Ng i quân t ph i chuyên tâm nghiên c u m i đi u hay, đi u ti t trên lý thuy t và trong th c t cu c s ng ch không ph i h c v t, khoe m m ch bi t nghe qua tai r i nói ra mi ng l y m thì h c ki u gì cũng vô b . Kh ng t còn cho r ng: "Ng i quân t có ba đi u lo nghĩ không th không xét đ n. Tr mà không h c thì khi l n lên không có tài năng gì. Già mà không ch đ y ng i, khi ch t r i không ai t ng nghĩ đ n mình. Khi giàu có mà không đ m c a giúp ng i thì lúc cùng qu n không ai giúp mình. Cho nên ng i quân t lúc tr nghĩ đ n tu i già mà lo h c, lúc già nghĩ đ n cái ch t mà lo đ y ng i, lúc th nh nghĩ đ n lúc suy thì lo giúp ng i, giúp đ i". Sách Đ i h c x a cũng đ y r ng: t vua đ n dân ai cũng ph i lấy t s a mình làm g c vì k t qu h c v n là bi u hi n rõ nh t c a phép tu thân. Mu n hoàn thi n mình, quan trọng nh t ph i gi đ c tâm và ý. Gi đ c tâm cho chính t c là không b chi ph i và đi u khi n c a t c gi n, s h i, vui say. Còn khi tâm đã lo n thì m t trông không th y, tai nghe không hi u, m m ăn không bi t mùi v . Gi đ c ý cho thành nghĩa là không bao gi t l a đ i mình, đ i v i m i vi c đ u thành th c cũng nh ghét mùi th i, yêu s c đ p. Nho giáo l y thành ý là chìa khóa c a phép tu thân. Khi đã bi t cách s a đ c mình thì bi u hi n đ u tiên là không làm đi u gì b t th ng, trái đ o, không dùng l i nói khéo mà h i đ o đ c, không nóng n y làm b y, không bo bo tính l y l i ích c a riêng mình, tuy ai cũng mu n có ph m giá nh ng không đ c đ a trên danh l i phi nghĩa. Đã là ng i quân t thì không bao gi th y đi u l i mà b vi c nghĩa, n u làm vi c phi nghĩa mà đ c phú quý thì đành ch u b n ti n còn h n. Sách Lu n ng nh n xét: "Quân t lo nghĩ gi đ c h nh, ti u nhân ch nghĩ đ n đ a v mình. Quân t nghĩ s pháp lu t, ti u nhân ch nghĩ đ n s l i l c. Quân t có tính cách trung hoà mà không a dua bè phái, ti u nhân thích a dua bè phái mà không có tính dung hoà". Vì v y mà trong m i hoàn c nh, ng i quân t đ u tìm th y ni m vui k c khi ăn g o h m, u ng n c lã, n m đ t. Ngoài ra, ng i quân t có h c v n th t s còn bi t tu v trí và c nh ng c a b n thân đ ng x cho đúng. Phú quý thì hành l theo cách phú quý, b n ti n thì hành x theoc nh b n ti n, g p ng i hoang dã thì đ i x theo cách hoang dã, khi lâm n n thì hành đ ng theo c nh ng ho n n n. Trong m i lúc, m i n i, m i đi u ki n đ u bi t cách ng x cho thích h p, đó là thành qu c a h c v n, hi u bi t, giáo đ c trong đ i nhân x th c a ng i quân t , nh M nh t đã nói: "Ng i quân t l y đ c nhân làm nhà , l y đ c nghĩa làm đ ng đi, l y l làm c a. Ch có m i ng i quân t m i có th đi đ ng y, ra vào c a y mà thôi".

Nh ng nói thì có sách, mách thì pha i có ch ng. V y đề a ra mô t mẫu ng i quân t theo kinh điển, ta cũng pha i d a trên nh ng lý luận xác đáng m i đ c.

M u ng i quân t - con ng i toàn thi n trong “lu n ng ” c a Kh ng T

B n tác ph m kinh điển n i ti ng c a Nho giáo mà b t k ng i nào nghiên c u h c thuy t này cũng đ u bi t đ n là Đ i h c, Trung Dung, Lu n Ng , M nh T , đ c nhà tri t h c n i ti ng đ i T ng là Chu Hy (1130 - 1200) s p x p, k th a cách chú gi i c a các nhà t t ng T ng Nho đi tr c, cũng nh chú gi i c a chính ông thành b sách có tên chung là T th t p chú, trong đó Lu n ng đ c xem là m t trong nh ng tác ph m kh i đ u quan tr ng cho m t n n Nho h c Trung Hoa do Kh ng T sáng l p. Đây là cu n sách đ c p đ n các v n đ c a tri t h c, chính tr , tôn giáo, đ o đ c... Có th nói, nh ng tinh túy đ c rút ra t nh ng v n đ đó nh m m c đích xây d ng con ng i toàn thi n, toàn m cho m t xã h i phong ki n lý t ng theo h c thuy t c a Khô ng T . Trong bài vi t này, t trên bình diện tri t h c, chúng ta th làm rõ m u ng i quân t - con ng i toàn thi n trong Lu n ng c a Kh ng T xem sao.

Đ làm rõ m u ng i quân t - con ng i toàn thi n trong h c thuy t Kh ng T , chúng ta c n ph i lý gi i t i sao ông i ch n đ i t ng quan tâm trong h c thuy t c a mình là con ng i và các quan h c a con ng i. Song, trong khuôn kh c a m t bài vi t ngắn go n nh thế này, h n n a kiến th c cu a ng i viết cũng có hạn, nên không dễ th c hi n đ c đi u đó mà ch mu n nói r ng, b t k ai khi nghiên c u h c thuy t c a Kh ng T cũng đ u th ng nh t đ i m cho r ng, đ ng tr c m t xã h i đang ph i h ng ch u s suy thoái v đ o đ c c a con ng i (cái mà Tr i phú cho con ng i khi con ng i xu t hi n và đ c đ t nó vào v trí trung tâm c a Vũ tr), xác đ nh đ i t ng quan tâm c a mình t tr n th , Kh ng T mu n làm cho con ng i th y đ c chính b n thân mình, th y đ c s b ng ho i v b n tính đ o đ c (tính b n thi n) v n gi ng nhau khi nó m i đ c sinh ra nh ng cũng ngay l p t c b phân hoá, đ ng th i đ y cho con ng i bi t cái căn b n nh t c a nó là Nhân tính. Chính vì v y mà ông không đ c p, hay nói đúng h n là c ý tránh đ c p đ n nh ng v n đ s ng - ch t, mà ch chú ý đ n b c trí gi , đó là ng i bi t "chuyên vào vi c nghĩa đ giúp dân, kính tr ng qu th n nh ng tránh xa" (V dân chi nghĩa, kính qu th n nhi vi n chi - Lu n ng , VI, 20).

Kh ng T cũng không thích nói v nh ng đi u k di u, v s hi n di n c a th n thánh. Đi u này chúng ta có th bi t đ c qua cu c đ i tho i gi a Quý L và Kh ng T . Quý L h i v vi c th qu th n, Kh ng T nói r ng: "Th ng i còn ch a n i, làm sao th đ c ma?". Th a: Dám h i v s ch t. Kh ng T nói: "S ng còn ch a bi t rõ, làm sao bi t đ c s ch t?" (Quý L v n s qu th n. T vi t: "V n ng s nh n, yên n ng s qu "? Vi t: "C m v n t ".Vi t: " V tri sinh, yên tri t "? Lu n ng , XI, 11). Tuy nhiên, đ gi g n tr t t xã h i nói riêng, Vũ tr nói chung, Kh ng T không ph nh n s t n t i c a qu th n. ông kêu g i ph i kính t tiên và bi t tr ng

qu th n: "T t tiên coi nh t tiên đang có m t, t th n coi nh th n đang có m t" (T nh t i, t th n nh th n t i - Lu n ng , III, 12). Chúng ta nên biết rằng th i Đức Khô ng T , chân lý cu a Tin m ng Đức Ki-tô ch a hề ro i t i.

Qua đó, chúng ta th y, Kh ng T h n ch nhi m v c a mình i vi c ph c v m i ng i, quan tâm đ n công vi c qu c gia, nh ng ông v n cho r ng, cu c s ng c a m i ng i, c a dân t c i ph thu c vào đ ng i lãnh đ o đúng đ n hay sai l m c a thiên t và h th ng quan i. Đ ng i đó là Đ o. Khác v i quan ni m c a Lão T - "Đ o kh đ o, phi th ng đ o", đ o mà Kh ng T đ a ra là đ o c a th gi i hi n t ng, là cái c n đ c n m b t đ áp đ ng vào vi c tr n c. Đ o đó có nhi m v u n n n nh ng ng i có nh n th c sai l m, "cong queo" thành ngay th ng. Khi con ng i tr nên chân thành, ngay th ng thì m i quan h đ u tr nên tốt đ p, b i vì b n thân con ng i là linh h n, là trung tâm c a v n v t trong tr i đ t.

M i đ u hay l ph i trong phép ng x đ o đ c đã đ c các thánh nhân đ i x a v ch ra. Kh ng T ch là ng i thu t i và mong mu n h c thuy t c a mình có ng i th c hi n. Ng i đó chính là b c chính nhân quân t , hay còn g i là con ng i toàn thi n. Ch "quân" trong c m t "quân t" th ng dùng đ ch ng i đàn ông đ o đ c, ng i toàn thi n ho c "siêu nhân". Ngoài ra, ch "quân" đó còn dùng đ ch các b c quân v ng. Ng n ng Trung Hoa có câu: "Quân t đ ng kh u, ti u nhân đ ng th", t c là: "Quân t dùng l i, ti u nhân dùng tay".

Mâu thu n gi a hai m t trái ng c nhau c a con ng i đã có t lâu. Song, đ i v i Kh ng T , nó tr nên c c k quan tr ng và c p bách. Lúc nào ông cũng dành s quan tâm c a mình xung quanh v n đ con ng i, xem s xa r i b n tính (Tr i sinh) ban đ u nh là nguyên nhân đ n đ n s đ o l n tr t t th gi i và đó chính là s xa r i Đ o. Gi mình theo Đ o, ng i quân t bao gi cũng t ra th thái nh đ t đ c s gi i thoát kh i nh ng ràng bu c, cám đ c a đ i th ng - cái v n làm m i ng i xa nhau. Kh ng T nói: "Ng i quân t th thái mà không kiêu căng, k ti u nhân kiêu căng mà không th thái " (Quân t thái nhi b t kiêu, ti u nhân kiêu nhi b t thái - Lu n ng , XIII, 26). Tuy nhiên, s th thái đó ch là t ng đ i, b i ng i quân t bao gi cũng th y rõ trách nhi m c a mình tr c xã h i, gi ng nh B Tát trong đ o Ph t. Khi "làm s ch" mình, pha i làm trong s ch t bên trong ng i quân t đ ng th i làm s ch cái không gian quanh mình, làm cho môi tr ng s ng kh i b ô nhi m b i nh ng thói đ i hèn h , gi i thoát cho mình đ ng th i v i gi i thoát cho nh ng ng i khác. Chính vì v y, Kh ng T kh ng đ nh, k ti u nhân không t gi i phóng cho mình (h trí ngu b t di). Ông nói: "Đ c c a ng i quân t nh gió, đ c c a k ti u nhân nh c , gió th i thì c r p xu ng" (Quân t chi đ c phong, ti u nhân chi đ c th o, th o th ng chi phong t t y n - Lu n ng , XII, 18).

Ng i quân t có s c m nh bi n c i ng i khác đ n ch tốt h n. S c m nh đó không ch là i nói, mà còn là s c m nh bên trong, là đ o đ c. Ng i quân t l y đ o đ c làm đ ng c thúc đ y

ng i khác hành thi n. Kh ng T nói: "Dùng chính l nh đ đ n đ t dân, dùng hình pháp đ gi i tr t t , dân tránh kh i t i nh ng ch a bi t h th n. Dùng đ c đ đ n đ t, dùng l đ gi tr t t , dân bi t h th n mà ti n t i ch t t lành" (Đ o chi dĩ chính, t chi dĩ hình, dân mi n nhi vô s , đ o chi dĩ đ c, t chi dĩ l , h u s th cách - Lu n ng , II, 3).

Ngôn ng là bi u hi n c a t duy khi s bi u hi n đó không phù h p thì t duy c a ng i phát ngôn có th không lành m nh cũng có khi vi c phát ngôn quá ch t phác, không đ s c thuy t ph c ng i nghe cũng b t l i. Vì v y, khi nêu ra đ c tr ng c a ng i quân t , Kh ng T đã xem xét m i t ng quan gi a tính ch t phác (Tr i cho) v i h c v n: "Ch t phác th ng văn v thì què mùa, văn v th ng ch t phác thì c ng nh c. Văn v và ch t phác đ u nhau, m i nên quân t " (Ch t th ng văn t c đã, văn th ng ch t t c s , văn ch t bản bản nhiên h u quân t - Lu n ng , VI, 16).

Xét trên mô t ph ng di n nào đó, quân t ch a ph i là ng i lý t ng (m c dù các nhà t ng T ng Nho đã đ t nó ngang hàng v i thánh nhân). B n thân ng i quân t cũng t nh n th y mình ch a ph i là ng i hoàn thi n, nên h luôn t xác đ nh ph i th ng xuyên hoàn thi n hoá b n thân đ tr nên tốt h n. Trong cu c s ng hàng ngày không ai có th tránh đ c sai l m, song ng i quân t là ng i bi t sai đ s a và đó cũng là m t trong nh ng ph m ch t t đ p c a con ng i toàn thi n. Không T nói: " Có l i mà không s a m i th t là l i", "Quá nhi b t c i, th ví quá đã - Lu n ng , XV, 29). Khác v i quân t , ti u nhân không nh n th y l i c a mình và n u nh n ra cũng không ch u s a, th m chí còn đ u di m. Ng i quân t luôn nghiêm kh c v i mình, luôn t truy tìm nguyên nh n mình, ng c l i, ti u nhân th ng đ l i cho ng i khác: "Ng i quân t trông m i mình, k ti u nhân trông m i ng i" (Quân t c u ch k , ti u nhân c u ch nhân - Lu n ng , XV, 20). Đó là quan h gi a nghĩa và l i. Quân t tr ng nghĩa mà luôn s a mình, còn ti u nhân vì l i mà tr n tránh trách nhi m: "Quân t rành v đ i u nghĩa, k ti u nhân rành v đ i u l i" (Quân t đ nghĩa, ti u nhân đ l i - Lu n ng , IV, 16).

Quân t là m t khâu liên k t gi a thánh nhân và ng i th ng, là s i ch n i quá kh v i hi n t i. Quân t "S ba đ i u: S m nh tr i, s b c đ i nhân, s l i c a thánh nhân. K ti u nhân không bi t m nh tr i nên không s , [mà còn] khinh nh n b c đ i nhân, di u c t l i c a thánh nhân" (Quân t h u tam úy: Uý thiên m nh, úy đ i nhân, úy thánh nhân chi ngôn. Ti u nhân b t tri thiên m nh nhi b t úy đã, hi p đ i nhân, vũ thánh nhân chi ngôn - Lu n ng , XVI, 8). Qu th t, n u không bi t s , không c m nh n đ c s hi n di n c a tr i, s v quá kh và coi th ng nh ng đ i u thánh thi n thì t t th y nh ng cái đó s đ n t i tai ho nghiêm tr ng. "Ch ng bi t đ c m nh tr i, không l y gì đ làm ng i quân t . Ch ng bi t l , không l y gì đ l p thân. Ch ng bi t phân bi t n i l i ph i trái, không l y gì đ bi t ng i" (B t tri m nh vô dĩ vi quân t đã, b t tri l vô dĩ l p đã. B t tri ngôn, vô dĩ tri nhân đã - Lu n ng , XX, 3). Quân t khác v i ti u nhân là ch bi t l do đi theo đ ng chính, n m đ c đ o Trung dung, bi t đ c m nh tr i mà "v n lên" đ đ t đ n cao th ng, đ n tr ng thái hoàn thi n và làm cho ng i khác cùng hoàn thi n thêm. Kh ng T nói: "Ng i quân t đ t t i ch cao th ng, k ti u nhân đ t t i ch th p

hèn" (Quân t th ng đ t, ti u nhân h đ t - Lu n ng , XIV, 24).

S "v n lên" đ n chỗ hoàn thi n là m t quá trình t c i t o c a ng i quân t Con đ ng khó khăn c a s nghi p c i t o đó xu t phát t nghi n c u v n v t, không ng ng nâng cao hi u bi t v m i m t và làm cho ý mình thành th t, ti n t i chính tâm đ tu thân, t gia, tr qu c và cu i cùng là bình thiên h . T b c thiên t cho t i th ng dân ai cũng ph i l y s tu thân làm g c. Vì v y, khi T L h i Quân t ph i làm gì, Kh ng T đ p: "S a mình đ nên ng i kính c n". L i h i: "Có v y thôi ? Đ p: "S a mình kính c n đ yên m i ng i". L i h i: "Có v y thôi ? Đ p: S a mình kính c n đ yên trăm h . S a mình đ yên trăm h , vì c đó đ u vua Nghiêu, vua Thu n cũng ch a làm cho tr n" (T L v n quân t , T vi t: "Tu k dĩ kính". V n: "Nh t nh dĩ h ?" Vi t: "Tu k dĩ an bách tính.Tu k an bách tính, Nghiêu Thu n k do b nh chu"- Lu n ng , XIV, 45). Qua đ o n đ i tho i trên đây, chúng ta th y, quan đi m c a Kh ng T v con đ ng hoàn thi n hoá là vô t n, đ n các b c thánh nhân, nh vua Nghiêu, vua Thu n, v n ch a th c hi n đ c tr n v n. S v n đ ng đ đ n v i b n thân v i t cách con ng i toàn thi n đ u thông qua s hoàn thi n hoá b n thân.

Gi i thoát b n thân kh i s ràng bu c c a nh ng đ c v ng, t ng b c nâng cao tri th c c a mình v v n v t (cách v t), v th gi i con ng i (bi t ng i, yêu th ng con ng i) là con đ ng hoàn thi n chân chính c a Quân t . Chi n th ng b n thân có nghĩa là chi n th ng nh ng gì trong con ng i đang c n tr nó quay v v i toàn b ph m ch t tốt đ p ban đ u mà Tr i ban cho. Vì c làm đó là phù h p v i Quân t - con ng i toàn thi n, v n ch c u mình ch không bao gi c u ng i.(Tham chiếu t ng n: T p chí Tri t h c)

Nh v y, đi m qua các khía c nh v a nêu, chúng ta nh n ra n i Đ c cha Giu-se Ngô Quang Ki t bao gồm và dung hòa đ c nh ng yếu tính cu a ng i quân t ph ng đông và nh ng yếu tố bác ái, khiêm nh ng, nh n nhu c, hy sinh cu a ng i t i t kha ái cu a Đ c Chúa (m c dù s ph n đ nh cuối cùng vẫn thu c v Gia-vê Thiên Chúa).

Nhân ky ni m gân m t năm vi t t i cu a Chúa khiêm nh ng r i bo s v u v l i ích và s hi p nhất trong GHCGVN, chúng ta ta n Chúa và tri ân ĐC Giu-se, m t chính nhân quân t cu a ph ng đông, đã sẵn sàng bi loa i bo , đ tr nên viên đá góc cho s hi p nhất trong giáo h i vi t nam mến yêu. Xin đ ng có ai vì nh ng thất vo ng đau buồn, vì nh ng bài viết pha n a nh th c tra ng cu a GHVN ho c vì nh ng g ng mù g ng xấu trong h i thánh mà na n lòng ho c bôi nh h i thánh, gia m đi lòng yêu mến và c m thông v i nh ng yếu đuối cu a m t số mu c t trong h i thánh. Xin hãy nh , Chúa Giê-su đã t ng phán h a "h i các con bé nh cu a thầy, đ ng s ...này đây thầy sẽ l i v i các con m i ngày cho đến t n thế"

13 / 13